

Loney Dear: "Jag borde ha agerat som en rockstjärna"

KULTUR ▶ SID 15

"Vi uppmanar
Matt inte gå
SD:s ärenden"

DEBATT ▶ SID 5

Missa inte Erik Bruuns spännande följetong!

KULTUR ▶ SID 18-19

Måndag 6 juli 2020 | WWW.ETC.SE

DAGENS ETC

Vad gör den socialdemokrat som vill driva SD-politik men ha hedern i behåll?

SID 2-3 / SOMAR AL NAHER

EN RÖD DAGSTIDNING FÖR ETT GRÖNARE SVERIGE

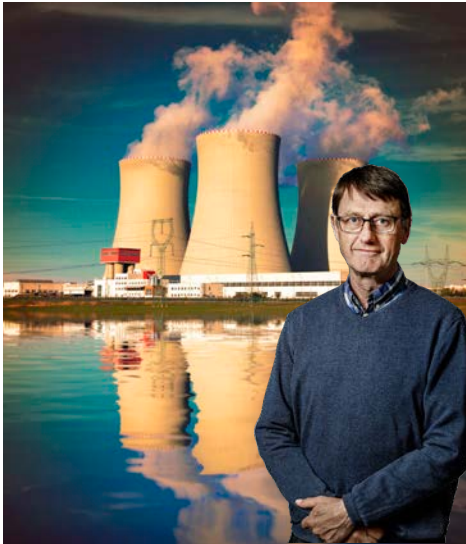

FÄRSKA SIFFROR:

3 AV 10 DÖR UTAN NÅGON VID SIN SIDA

Minst var tredje som avlidit i covid-19 har varit ensam i dödsögonblicket. Det visar helt ny statistik från Svenska palliativregistret. Anhöriga har i hög utsträckning hindrats från att vara närvarande, trots möjligheten till undantag från besöksförbudet.

▶ SID 6-7

Ola Carlsson.

Professor:
Därför behövs inte kärnkraft

Kärnkraftsfrågan är återigen i ropet efter att en tillfällig effektbrist tvingade fram brännande av olja i Karlshamn.

▶ SID 10-11

Få nöje av din trädgård i sommar

Dagens ETC tipsar om böcker och film som kan väcka ditt intresse för myllan utanför dörren.

▶ SID 16-17

"Bodil Malmsten kunde såga svensk äldrevårds-politik"

KATARINA MAZETTI

▶ SID 8

Många dör ensamma –

Nya siffror blottar stora skillnader över landet

Minst var tredje som avlidit i covid-19 har varit ensam i dödsögonblicket. Det visar färsk statistik från Svenska palliativregistret. Anhöriga har i hög utsträckning hindrats från att vara närvarande, trots möjligheten till undantag från besöksförbudet.

Ingen ska behöva dö ensam. Med de orden avslutade socialminister Lena Hallengren (S) presskonferensen den 15 juni där hon presenterade det förlängda besöksförbudet på landets äldreboenden.

Ändå är det precis vad som händer. Varje dag.

Hälften av dem som avlidit i sviterna av covid-19 på något av sjukhusen i Stockholms län var ensamma i dödsögonblicket. Varken personal eller anhöriga fanns med. Det framgår av Svenska palliativregistret, ett kvalitetsregister dit vårdpersonal löpande rapporterar dödsfall.

Där framgår också att bara fyra procent av dem som avlidit i pandemin på äldreboende i Stockholms län hade en anhörig vid sin sida. I hela landet var den siffran nio procent.

Om man ser till alla avlidna det senaste året – inte bara pandemins offer – är det också stora skillnader över landet, från nära noll till 40 procent som dör ensamma.

– Det är svårt att veta vad skillnaderna beror på, men att vissa kommuner och regioner sparat in på extravak – en personal som sitter hos den döende – kan vara en faktor, säger Maria Olsson, ansvarig för Svenska palliativregistret och specialist-sjuksköterska.

Cheferna agerar olika

För anhöriga kan situationen bli svår att uthärda. En insändarskribent i Borlänge tidning

Jag fick sitta vid sängkanten med skyddsutrustning i två timmar. Men nio timmar innan mamma dog blev jag utkörd med hänvisning till besöksförbudet.

Jan Arleij

den 20 maj uttrycker mångas frustration:

”Mamma ligger helt ensam på sitt rum, och stirrar i taket, 24 timmar om dygnet. Äter och dricker knappt. Man måste ju kunna göra undantag för anhöriga till så sjuka, så att de kan sitta hos sina svårt sjuka gamla som ligger inför döden. Var är medmänskligheten och rimligheten?”

Redan i slutet av mars, när det första landsomfattande besöksförbudet kom, var det uttalat att undantag från besöksförbudet var tillåtna, särskilt när någon låg inför döden. Beslutet skulle tas av varje enhetschef. Men i praktiken har möjligheten för anhöriga att få träffa sina närstående skiftat. Cheferna har agerat olika på landets nära 2000 boenden, vilket Dagens ETC tidigare har berättat om.

Nu visar alltså även statistiken att undantagen har använts i mycket liten utsträckning för att underlätta besök vid livets slut. Många anhöriga har fått nej.

– Jag fick sitta vid sängkanten med skyddsutrustning i två timmar. Men nio timmar innan mamma dog blev jag utkörd med hänvisning till besöksförbudet, berättar Jan Arleij, vars mor avled ensam på ett äldreboende i Stockholm den 5 maj.

Lämnar ingen ensam

Men både på sjukhus och i äldreboenden är det fullt möjligt att undvika ensamma dödsfall. Det visar erfarenheter från Örebro. Undersköterskan Kattis Fröjd Fridbeck jobbar på intensivsken med covid-19-patienter på Örebro sjukhus:

– Vi tar alltid in anhöriga på iva i vanliga fall, men nu har vi fått tänka om lite. I den mån det gått har anhöriga fått komma in och

Redan i slutet av mars var det uttalat att undantag från besöksförbudet var tillåtna – särskilt när någon låg inför döden. Beslutet skulle tas av varje enhetschef. Men i praktiken har möjligheten skiftat. Cheferna har agerat olika på landets nära 2000 boenden. BILD SHUTTERSTOCK

Den palliativa vården

● **Palliativ vård är behandlingar och stöd för att den som har en livshotande sjukdom ska kunna ha ett så aktivt, meningsfullt och bra liv som möjligt. Det innebär att den sjuka... och de närstående är informerade om situationen**

... är smärtlindrad
... är lindrad från övriga symtom
...är ordinerad läkemedel vid behov
...vårdas där hen vill dö
...inte behöver dö ensam
...vet att de närstående får stöd

KÄLLA VÄRDHANDBOKEN

då med full skyddsutrustning. När anhöriga inte har kunnat komma, om det till exempel gått snabbt, har vi i personalen varit där. Ingen har dött ensam hos oss under pandemin, berättar hon.

Begränsningen för anhöriga har handlat om hur många som får komma, inte hur länge de får stanna.

– Vi kan inte ta in tio, men en eller två går nästan alltid bra.

Hennes erfarenhet är att det alltid är en stor påfrestning även för personalen när patienter dör ensamma.

– Vi gör allt för att patienten inte ska behöva dö själv. Har vi haft mycket vid tillfället med många patienter har vi sett till att någon frikopplas för den stunden. Vi vänder ut och in på oss själva. När någon går bort så påverkas man som personal också väldigt hårt. Om ingen varit där mår man dåligt efteråt.

Även på Örebros äldreboenden har anhöriga eller personal varit med vid livets slut, enligt

BILD: PRIVAT

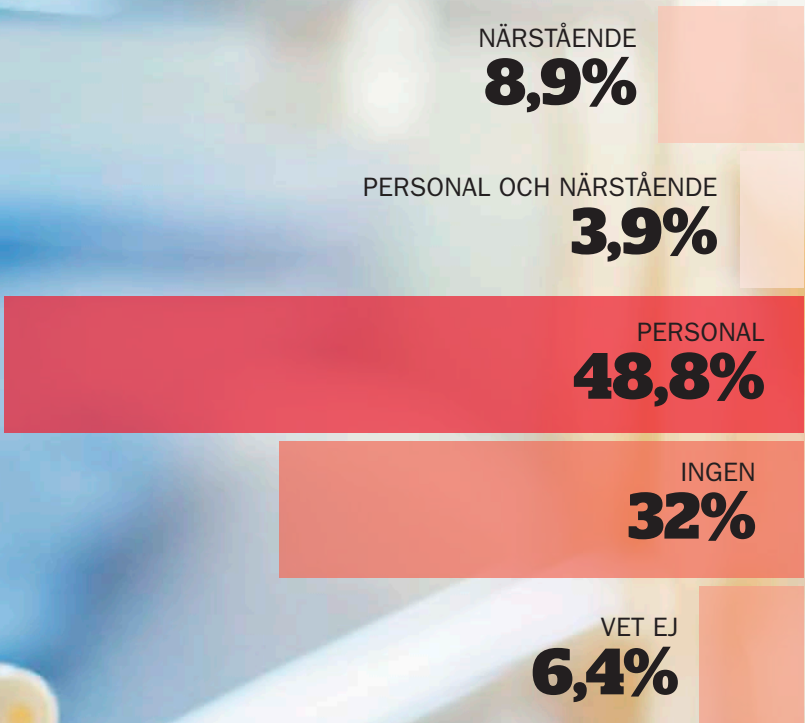

Efter ett arbetspass på intensivsken tar undersköterskan Kattis Fröjd Fridbeck i Örebro av sig sin skyddsmask i omklädningsrummet. Hon är svettig och benen är svullna.

anhöriga släpps inte in

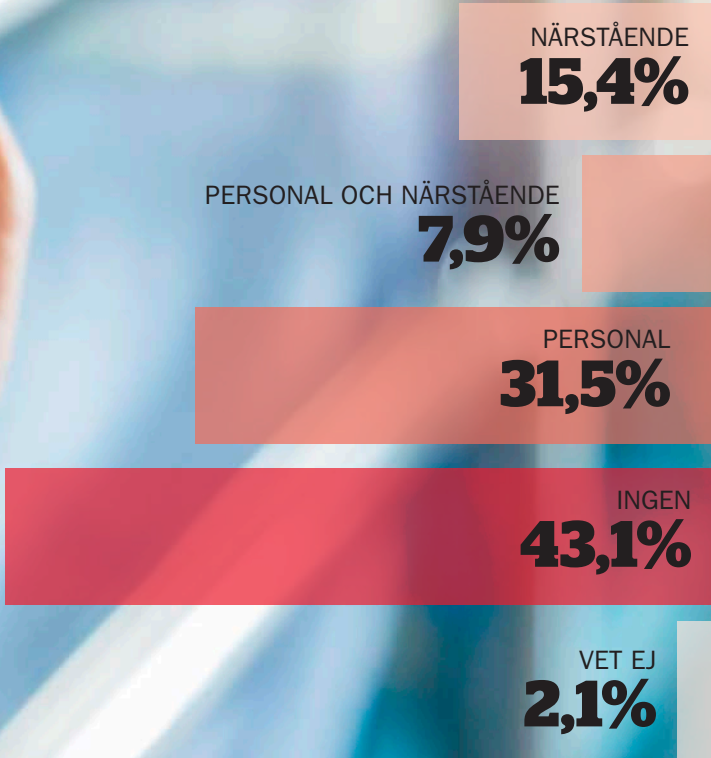
Närvarande i rummet i dödsögonblicket, covid-19

ÄLDREBOENDE, HELA LANDET

BYGGER PÅ 1521 RAPPORTERADE DÖDSFALL

SJUKHUSAVDELNING, HELA LANDET

BYGGER PÅ 909 RAPPORTERADE DÖDSFALL

Vi vänder ut och in på oss själva. När någon går bort så påverkas man som personal också väldigt hårt. Om ingen varit där mår man dåligt efteråt.

Fröjd Fridebäck

Britt-Marie Balaj, ordförande för Kommunals sektion för vård- och omsorg i Örebro.

– Visserligen har vi inte drabbats så hårt som en del andra kommuner, vi har haft omkring 30–40 dödsfall, men enligt vår förvaltningschef har ingen dött ensam i Örebro. Jag har heller inte fått några signaler från medlemmar om att så har varit fallet.

Socialstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att senast den 15 juli redovisa hur besök på äldreboende kan underlättas på ett smittsäkert sätt.

KARIN SÖDERGREN

Källa diagram: Svenska palliativregistret. Avser rapporterade dödsfall vid pågående, misstänkt eller genomgången infektion av covid-19 fram till och med 2 juli 2020.

• Ungefär 60 procent av alla dödsfall som sker i landet rapporteras in till Svenska palliativregistret. Från äldreboenden rapporteras 75 procent, från sjukhus 52 procent och från specialiserade palliativa enheter 95 procent. Rapporteringen är frivillig och kan ske upp till sex månader efter dödsfallet.

Andelen som avlider ensamma har ökat från omkring 15 procent under normala år till 35 procent under pandemin. BILD SHUTTERSTOCK

Trygghet med en person vid sin sida

Vården ska möta den enskildes önskemål. Det framhåller Joakim Öhlén, forskare med inriktning mot vård i livets slut.

Joakim Öhlén.

– Att man inte ska vara ensam i dödsögonblicket är en kulturellt formad norm. Vi vet att många blir lugnare och visar tecken på att känna större trygghet när de har en person vid sin sida när döden närmar sig, säger Joakim Öhlén, professor i omvårdnad och föreståndare för Centrum för personcentrerad vård vid Göteborgs universitet.

Han berättar att det finns en devis inom palliativ vård – vård i livets slutskede – om att människor tenderar att dö som de har levt.

– Det som har fått oss att känna oss nöjda och trygga i livet är ofta också det som får oss att känna oss nöjda och trygga även när livet närmar sig slutet. Det finns till exempel en variation i tempo och hur mycket människor man vill ha omkring sig. För den som lägger stor vikt vid att ofta träffa sina nära i livet gör sannolikt det också den sista tiden. Samtidigt händer det att man gör omprioriteringar när slutet närmar sig.

Andelen som avlider ensam-

ma har ökat från omkring 15 procent under normala år till 35 procent under pandemin, enligt Svenska palliativregistret.

– Hela ideologin runt vården är att man ska försöka möta den enskildes önskemål i så stor utsträckning som möjligt. Men det här tyder på att något i de strukturella villkoren runt de döende har förändrats, säger Joakim Öhlén.

Vilka konsekvenser kan det få för en anhörig att bli utestängd från möjligheten att vara med sin närstående vid livets slut?

– När man inte får se med egna ögon vad som händer kan det skapa fantasier om hur det var. Och då vet vi att fantasier kan vara svårare att hantera än verkligheten. Verkligheten är konkret, att ha varit med och sett och deltagit kan ofta underlätta sorgprocessen.

Joakim Öhlén, som är knuten till Palliativt centrum vid Sahlgrenska universitetssjukhuset, lyfter också fram personalens behov av reflektion och att få dela sina erfarenheter i personalgruppen, särskilt nu när personalen behöver finnas i de anhörigas ställe än mer.

– Eftersom situationen länge varit ansträngd har man på många håll dragit ner på handledning och det långsiktiga kvalitetsarbetet. Men för att hålla i längden behöver personalen få möjlighet att bearbeta den känslomässiga ansträngningen av jobbet på arbetstid.

KARIN SÖDERGREN

Personalen måste få möjlighet att bearbeta den känslomässiga ansträngningen av jobbet på arbetstid.

Joakim Öhlén